

РИЗИК: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ФОРМАЛІЗАЦІЇ

Сучасні економіко-математичні дослідження широко використовують поняття і формалізовані характеристики ризику. Дане наукове явище пов'язане з тим, що економічні дослідження не можуть визнаватись ефективними без використання понять і формалізації фактора ризику, який в ринкових умовах супроводжує процес функціонування складних економічних структур.

Ризик, як явище й інтуїтивне поняття, відомий людині з прадавніх часів. Людина ризикує, усвідомлюючи небезпеку, але при цьому надіючись, що вона її оминє. Ризик і надія не існують один без одного. Надія супроводжує ризик, покриваючи своїм «омофором». Тому в українській мові, як і в усіх розвинених мовах, слово і поняття «ризик» визначається як назва певної дії «ризикувати», тобто іменник «ризик» є смислово вторинним дієслова «ризикувати». А звідси виникає логічний висновок, що тлумачення слова-іменника «ризик» треба починати з розуміння і трактування дієслова і поняття «ризикувати».

Щодо наукового поняття ризику, то воно формувалося значно пізніше, лише півтора-два століття тому. Ризик термінологічно був формалізований з другої чверті минулого століття, коли стала проблема формалізації надійності. Це пов'язано з зародженням кібернетики, коли з проблемами управління складними системами поставали проблеми їх життєдіяльності та життєздатності, які, в свою чергу, системою задач формували початки теорії надійності. По суті ризик визначався ненадійністю певної системи, або в широкому сенсі — відсутністю надійності. В той час числові характеристики надійності були сформовані не зовсім чітко, і, як наслідок, була нечіткість формалізації їх оцінок, тому й ризик не мав чіткого окреслення, тим більше визначення, адже сама надійність представлялась як комплекс її показників і характеристик, і не мала (й сьогодні, на наш погляд, ще не має) чіткого визначення. Це пояснюється тим, що для практики важливі прикладні аспекти теорії надійності, тому кожен, хто використовував у своїх дослідженнях й розрахунках певний показник, саме за ним визначав саму надійність і її теорію. Що ж до теорії ризику, то її розвиток йшов у межах розвитку ненадійності, і в окремії теорії не виникало нагальних потреб. Ситуація змінила-

ся, коли почали використовувати ризик як інструмент і науку в економічних дослідженнях. Особливо потреба в ньому стала нагальною з набуттям розвинених ринкових відносин. Причому ризик став використовуватись в економічних розрахунках не лише фахівцями, ознайомленими хоча б з початками його теорії, а й аматорами від економіки, які своєю масовістю внесли у вжиток термін «економічний ризик». Уявляємо, яке безглуздя ми відчували б, якби говорили про «економічну ймовірність», «економічну похідну», чи «економічне додавання», якби це вживали як «нововідкриття», «оригінальні» операції ймовірності, похідної, додавання з прикметником «економічний». Але з ризиком в економіці таке сталося, і, завдячуючи масовості публікацій аматорів, позбавлений глузду словотвір-термін «економічний ризик» як такий, набув майже виняткового поширення в економічній літературі.

Отже і ми «економічним ризиком» будемо користуватись, маючи на увазі ризик в економіці. В силу поширеності між людьми економічних стосунків, виникла значна кількість публікацій з ризику. Нерідко стає проблематичним доступитись до фахового опису дослідження крізь численність неякісних викладок з претензійними заголовками. Можна навести приклад, коли щось аналогічне відбулося в дослідженнях з поняттям «система обґрунтування прийняття рішень», яке майже всюди підміняється не досить осмисленим терміном «система підтримки прийняття рішень». В останньому терміні мало б розумітися, що деякі рішення вже є, і їх лише потрібно підтримувати чи то голосуванням, чи ще в якийсь спосіб. Хоча насправді мова йде про вироблення та обґрунтування рішення і пропозицію до особи, що приймає рішення саме про прийняття рішення, а не якусь там підтримку.

Отже, ризик в економіці. Що це є? В багатьох літературних джерелах переписуються одні й ті самі дефініції навколо ризику, не розкриваючи ні теоретичного, ні прикладного його аспекту. Замість ризику масово наводяться так звані часткові ризики зразка: фінансовий ризик, прибутковий ризик, ризик менеджменту в певній галузі й навіть туристський ризик. Міністерство освіти і науки навчальним посібником для ВНЗів під ризиком пропонує розуміти дослівно наступне: «Ризик — це об'єктивно-суб'єктивна категорія, яка пов'язана з подоланням невизначеності, випадковості і конфліктності в ситуації неминучого вибору й відображає ступінь досягнення очікуваного результату». Це означення можна порівняти з абракадаброю. Адже ризик — конкретний об'єкт, ризик — об'єкт абстрактний, це поняття функціонально атрибутне, узагальнено-абстрактне, прикметникове, бо ризик має

усталений сенс як ризик чого-небудь (функція деякого аргумента), і аспект щодо об'єктивності є знаковим до абстрактного (не конкретного предмета) поняття. Об'єктивність або є, або її нема, вона не може бути і не бути одночасно, як не можна бути і не бути одночасно вагітною. Наведений приклад не поодинокий, він не є винятком серед значної низки визначень інших авторів.

Лише підводячи підсумки наведених міркувань, аналізуючи всі розглянуті факти і компоненти, що складають ризик і формують його, тобто ризикове, середовище, можна приступити до формування визначення (дефініції) ризику.

А. Т. Соколовський, канд. техн. наук, доцент,
В. В. Афтандіяни, ст. викл.
кафедри менеджменту

МІЖНАРОДНІ СИСТЕМИ ВИМІРЮВАННЯ — СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Однією з важливіших вимог підготовки вітчизняних кадрів економіки є готовність спеціалістів швидко адаптуватися до міжнародних умов господарювання. Це потребує, перш-за все, вміння аналізувати показники з міжнародними характеристиками і стандартами.

При аналізі дипломних проєктів та дипломних робіт базової підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів в Київському національному економічному університеті та других університетах м. Києва встановлено, що студенти-випускники не завжди користувались основними та похідними одиницями фізичних величин *Міжнародної системи одиниць*, що приводило до помилок. Студенти та викладачі консультанти, керівники дипломних робіт та проєктів не завжди володіли і застосовували на практиці нові державні стандарти ДСТУ 3651. 1-97, 3651.2-97, ДК 011-96 та міжнародні (ISO 31:1992, ISO 1000:1992 та інші), виданих на основі міжнародної системи одиниць. Фактичне видання вищевказаних стандартів Держстандартом України було в 1998 р.

ДСТУ на основі міжнародної системи одиниць до 1998 року не були видані і тому їх не було в університетах та інститутах України, і не було дисципліни по їх навчанню та застосуванню. Викладачі кафедри технологічних дисциплін написали у 1999 р. довідник «Міжнародні системи вимірювання в економіці», який було видано у 2000 р. Але такий довідник необхідно видати на 3-ох мовах (українською, російською та англійською) для всіх вузів України.